

tétben az 1711. év helyett a 18. század végéig, 1800-ig tolta ki, és ezt veszi ma már figyelembe a hazai könyvtörténet is. Szintén ezt a gyakorlatot követi az a kutatás, amely az Országos Széchényi Könyvtárban, a Régi Magyarországi Nyomtatványok Szerkesztőségében a magyarországi szerzők 1712 után, külföldön, idegen nyelven megjelent munkáit kívánja számba venni.

Tekintettel arra, hogy a 18. század folyamán jelentősen megnőtt a könyvtermés, a jelen kötet csak az 1712–1760 közötti időszakban megjelent munkákat dolgozta fel. Igaz, hogy Petrik Géza a *Magyarország bibliográfiája 1712–1860* című művében már számba vette az ezen időszakban, külföldön, idegen nyelven megjelent munkákat, de összeállítása ma már nagyon hiányosnak és kiegészítésre szorulónak látszott. A nagyszabású pótlások végrehajtását elősegítette az a körülmény, hogy a jórészt külföldi gyűjteményekben szétszórtan található idevágó könyvek nagy része megtalálható az internetre került könyvtári katalógusokban.

Az összeállítók az adott időközben megjelent könyvek nagy száma miatt két részben dolgozzák fel az anyagot, és a választóvonalat az 1760. évben húzták meg. Véleményük szerint ezt nem csak mennyiségi, hanem tematikai okok is indokolják: míg korábban a vallási jellegű irodalom, a század második felében a világi témájú könyvek voltak nagyobb számban. (Lehet, hogy ezt az ideiglenes előzetes vélekedést a későbbiek során némileg módosítani kell; főleg a század végén megnövekvő könyvtermés miatt a „felezés” nem biztos, hogy arányos lesz.)

Csak önálló kiadványok kerültek a kötetbe, noha e korszakban már kibontakozik a folyóiratirodalom is. E cikkek feldolgozása azonban sok nehézséggel járt volna, akárcsak a könyvrészleteké. Eltértek az összeállítás készítői attól a korábbi gyakorlattól, amely szerint míg a „Petrik-pótlások”-ban az időrendet, e kötetben a betűrendet választották a rendezés alapjául. A kötet használhatóságát elősegíti, hogy az összeállítók a munka elején közlik a rövidített művek/ folyóiratok/ könyvek jegyzékét, valamint az előforduló könyvtárak mutatóját. Az 1823 leírást tartalmazó bibliográfiai összeállítás az OSZK említett mű-

helyének eddigi bibliográfiáihoz hasonló pontos kutatómunka eredménye és méltón sorakozik a régi magyar nyomtatványok korábbi feldolgozásai közé.

(K.G.Y.)

Kapronczay Katalin: A magyar orvosi szaksajtó- és könyvkiadás a reformkorban és a neoabszolutizmus korában (1831–1867). Bp. 2004. OPKM.141 l.

A szaksajtó története egy kicsit mostoha gyermeke a sajtótörténetnek. Igaz, hogy maga a sajtótörténet is sokáig háttérbe szorult diszciplína volt, de míg ez utóbbinak sikerült kivívnia a maga tudománybeli emancipációját, a szaksajtó helye csaknem mindmáig vitatott maradt. Többnyire kiszorultak a szaklapok a sajtótörténeti összefoglalásokból, vagy csak éppen hogy említés történt róluk. A mellőzés indoka az volt, hogy e lapok jellege miatt inkább tartoznak az illető tudományág történetéhez, hiszen nem napi aktualitásokat, hanem valamely tudomány vagy szakma közleményeit, híreit tartalmazták. De tudománytörténeti kútfőként sem méltatták gyakran figyelemre. Így mint korábban a teljes sajtótörténet, a szaksajtó is szinte mindmáig az interdiszciplinaritás jelszavával két szék között a pad alá esett.

Szerencse, hogy ma már felismerték, hogy a fenti megfontolások nem vezethetnek e lapműfaj történetének teljes kiiktatásához. Hiszen akár a sajtótörténet részeként, akár tudománytörténeti forrásként nem mellőzhető történeti feltárása. Kapronczay Katalin munkája bizonyítja, hogy a magyar orvosi szaksajtó és könyvkiadás kérdései mind sajtó-, mind könyv-, mind tudománytörténeti szempontból is igényt tarthat érdeklődésünkre.

A szerző az 1831–1867 közti időszak történetét dolgozta fel, azokat az évtizedeket, amikor megindultak az első magyar orvostudományi folyóiratok, és kezdetét vette az orvosi szakkönyvkiadás. Utal arra is, hogy már egy évtizeddel korábban, 1730-tól kezdve történetek kezdeményezések Fischer Dániel révén orvosi szakfo-

lyóirat megjelentetésére, de sem az ő, sem a századforduló többi kezdeményezései nem valósultak meg jórészt az érdektelenség miatt. Rámutat a szerző arra is, hogy a szakfolyóirat hiányát a századfordulón és a 19. század első évtizedeiben azok az általános folyóiratok igyekeztek pótolni, amelyek gyakran közöltek orvosi cikkeket is, de gyakran még csak ismeretterjesztő céllal. Kivételt képezett a *Tudományos Gyűjtemény* és a *Tudománytár*, amelyek már szakcikknek is helyt adtak, míg 1831-ben megindulhatott az *Orvosi Tár*, az első magyar nyelvű önálló orvosi szakfolyóirat. Behatóan foglalkozik a szerző a lap fogadtatásával, szerepével a nyelvújító mozgalomban és mindenek előtt a magyar orvostudomány fejlődésében.

Az orvosi szakfolyóirat megszületése és kibontakozása mellett megismerteti a kötet az olvasót a reformkorban Magyar Tudományos Akadémia mellett létrehozott, orvostudományal foglalkozó tudományos társaságok tevékenységével és kiadványaival is, cáfolva ezzel is azokat a nézeteket, mintha az Akadémia elhanyagolta volna az orvosi természettudományokat a 19. században.

A kötet második fele a szabadságharc levereése utáni viszonyokat tárgyalja az orvostudományi szakirodalom szemszögéből. A Bach-korszakbeli általános szellemi visszaesést követően vázolja az *Orvosi Tár* elhallgatása utáni, egy darabig német nyelven megjelenő szaksajtó szerepét, amely szintén a magyar orvostudományi szakirodalom része.

A kiegyezés előtti évtizedben bekövetkezett enyhülést kihasználva újjáélednek a társaságok, és az Akadémia, majd 1857-ben a ma is élő *Orvosi Hetilappal* majd a *Gyógyászat* által új fórumot kapott a hazai orvostudomány, melyeket már ezen évtizedben több rövidéletű folyóirat követett.

Kapronczay Katalin könyve – amely az Országos Pedagógiai Könyvtár és a Múzeum kiadásában, Jáki László szerkesztésében jelent meg színvonalas összefoglalását adja a magyar orvosi szaksajtó- és könyvkiadás története első hőskorának.

Egyben bizonyosságát nyújtja annak is, hogy a szaksajtó- és könyvkiadás története – különö-

sen ezen a humán vonatkozású tudományágban – nemcsak beletartozik a sajtó- és tudomány történetébe, hanem számos korabeli – sőt jelenkori – aktualitásra és párhuzamosságra is rámutat.

KÓKAY GYÖRGY

A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig. Szerk.: SZILÁGYI Csaba. Piliscsaba, 2006. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kara, 746 l.

Ez a vaskos kötet annak a tudományos konferenciának (szerkesztett) előadásait teszi közzé, amelyet 2004. november 8. és 10. között a piliscsabai Pázmány Péter Katolikus Egyetemen rendezett hasonló címmel a PPKE Bölcsészettudományi Karának Történelemtudományi Intézete, a Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya és a Faludi Ferenc Akadémia. (A kötet megjelenését a Magyar Jezsuita Rendtartomány jelentősen támogatta.)

Összesen 57 szerző előadását, tanulmányát szerkesztette egybe a konferencia fő szervezője, Szilágyi Csaba PhD-történész, latintanár az egyetemen. Nyolc tematikus fejezetre osztotta az anyagot, amely hosszmetsetet ad a magyar jezsuiták tevékenységéről a kezdetektől napjainkig. Természetesen, a jezsuita rend egyetemes küldetése és szétágazó tevékenysége folytán a magyar rendtagok működésének vázolása során az egész rend munkásságáról képet kapunk: a 450 évvel ezelőtt elhunyt rendalapító, Loyolai Szent Ignác szellemisége és lelkisége mindvégig ihletője (a *Lelkigyakorlatok* és a *Rendalkotmány* révén) az egyes századokban az apostoli munkáknak: a vallásos élet, missziók, oktatás, kultúra és művészetek, természettudományos és szociális tevékenység területein.

Az első fejezet élén a magyar rendtartomány volt előljárója, Nemesszeghy Ervin összefoglalja a magyar jezsuiták tevékenységét, és rámutat Loyolai Szent Ignác művének jelentőségére. Ez a bevezető tanulmány mintegy keretét adja a következő részletezőbb írásoknak, amelyek forrásként is szolgálhatnak a hazai egyház- és rend-